

Dominik Woźniak
AGH w Krakowie
Biblioteka Główna
dominik.wozniak@bg.agh.edu.pl

Biblioteka Uniwersytetu Technicznego w Tallinnie – wrażenia z pobytu w ramach programu Erasmus+

Słowa kluczowe: Uniwersytet Techniczny w Tallinnie, Biblioteka Uniwersytetu Technicznego w Tallinnie, Erasmus+

W dniach 29.05-2.06.2017 r. miałem okazję już po raz czwarty uczestniczyć w szkoleniu w ramach programu Erasmus+ (wcześniej: LLP Erasmus). Tym razem odbyło się ono w Bibliotece Uniwersytetu Technicznego w Tallinnie. Uniwersytet Techniczny w Tallinnie jest jedyną uczelnią techniczną w Estonii. Został utworzony w 1918 r. Kształci około 13 tys. studentów i zatrudnia w przybliżeniu 2000 pracowników. Jest wiodącym ośrodkiem akademickim Estonii i bierze udział w intensywnym rozwoju e-społeczeństwa.

Estonia jest jednym z najbardziej zaawansowanych technologicznie krajów na świecie, zwłaszcza w dziedzinie rozwoju e-społeczeństwa. Większość spraw można załatwić przez internet. Dotyczy to m.in. wyborów, służby zdrowia, bankowości, podatków, bezpieczeństwa obywateli, edukacji.

Biblioteka uniwersytetu została założona w 1919 r., początkowo jako niewielka biblioteka techniczna. W kolejnych latach intensywnie się rozwijała. Od 1959 r. zaczęła organizować szkolenia biblioteczne dla studentów, w 1967 r. uzyskała prawo do otrzymywania egzemplarza obowiązkowego (obecnie egzemplarz obowiązkowy kierowany jest do dwóch innych tallińskich bibliotek: Biblioteki Narodowej i Biblioteki Uniwersytetu Tallińskiego). W 1985 r. powstał pierwszy zespół ds. automatyzacji procesów bibliotecznych. W 1996 r. uruchomiono pierwszą stronę internetową biblioteki, a rok później zorganizowano dostęp do pełnotekstowych baz danych za pośrednictwem uczelnianej sieci informatycznej. W 1999 r. biblioteka rozpoczęła pracę w zintegrowanym systemie bibliotecznym (obecnie Sierra).

Biblioteka jest zlokalizowana w dzielnicy Mustamäe, około 7 km od centrum miasta. Mieści się w nowym, oddanym do użytku w 2009 r., budynku. W zbiorach ma niemal 900 tys. woluminów, w tym około 200 tys. udostępnianych w pomieszczeniach z wolnym dostępem do półek. Prenumerata drukowanych czasopism obejmuje prawie 200 tytułów. Biblioteka zapewnia również dostęp do około 167 tys. tytułów e-booków i 82 tys. tytułów e-czasopism. Rocznie odnotowuje w przybliżeniu 970 tys. wyszukiwań w e-źródłach oraz około 700 tys. pobrań dokumentów elektronicznych. Biblioteka liczy niemal 37 tys. zarejestrowanych użytkowników, w tym około 22 tys. spoza uczelni (biblioteka pełni również rolę biblioteki miejskiej). Rocznie odwiedza ją prawie 210 tys. osób, dokonując 900 tys. wypożyczeń (zarówno poza bibliotekę, jak i korzystając na miejscu). W instytucji zatrudnionych jest 70 pra-

owników. Roczny budżet biblioteki na zakup nowych nabytków wynosi w przybliżeniu 830 tys. euro (w tym mniej więcej 170 tys. pochodzi z budżetu uczelni, pozostała część z Ministerstwa Edukacji). Zakup zbiorów drukowanych jest ograniczany do minimum. Zakup zbiorów elektronicznych jest poprzedzany okresem testowym (od jednego do trzech miesięcy). Zazwyczaj kupuje się dany tytuł (dotyczy to głównie książek), jeśli choć jeden pracownik wskaże, że bardzo potrzebuje go do pracy naukowej. Z roku na rok biblioteka kupuje coraz mniej e-książek i e-czasopism w formie pakietów, ponieważ pakiety e-zbiorów często zawierają materiały nieprzydatne uczelni (pakiety zastępuje się zakupem pojedynczych tytułów). Z końcem każdego roku na podstawie statystyk podejmuje się decyzję o przyszłorocznych prenumeratach. Proces gromadzenia zbiorów odbywa się elektronicznie za pomocą e-faktur i podpisów elektronicznych. Biblioteka już od lat 50. intensywnie współpracuje z wieloma partnerami (obecnie jest ich około 100) na całym świecie w zakresie wymiany zbiorów .

II. 1. Budynek biblioteki
Fot. Dominik Woźniak

Budynek, w którym mieści się biblioteka ma pięć pięter. Pierwsze piętro zajmują: muzeum uniwersyteckie (organizuje się tam wystawy czasowe o zmiennej tematyce), uniwersytecki dom wydawniczy, Technomedicum (uczelniany, interdyscyplinarny instytut badawczy w zakresie medycyny, technologii medycznej i biomedycyny), intrologatoria, automat do samodzielnych zwrotów (self check-in), kafeteria, szatnia i schowki na przedmioty osobiste użytkowników. Na drugim piętrze zlokalizowano główne wejście do biblioteki z kontrolą wejść oraz sale wystawowe. Zbiory oraz czytelnie znajdują się na wszystkich pięciu piętrach, które połączone są wewnętrznymi klatkami schodowymi i dwiema windami.

II. 2. Przestrzeń z wolnym dostępem do półek
Fot. Dominik Woźniak

W bibliotece można korzystać m.in. z: 600 miejsc do pracy (w tym 100 z komputerami), 16 infokiosków z dostępem do katalogu komputerowego i internetu, 6 pokoi do pracy grupowej, 26 kabin do pracy indywidualnej, laboratorium komputerowego z 22 stanowiskami komputerowymi do celów szkoleniowych. Rezerwacje kabin do pracy indywidualnej i grupowej są obsługiwane przez elektroniczny system rezerwacji. Wynajęcie kabiny jest bezpłatne, ale pokoje nie są zamykane na klucz i każdorazowe opuszczenie pomieszczenia wymaga zabrania ze sobą swoich rzeczy. Osoby, które chcą korzystać z kabiny cały dzień i zostawić w niej swoje rzeczy muszą zapłacić 3 euro za dzień. Otrzymują wtedy klucz do własnej dyspozycji. W bibliotece znajduje się również sala konferencyjna z 30 miejscami, 7 wiszącymi monitorami do wyświetlania komunikatów oraz przestrzenią do urządzania wystaw i kafełnią. W całym budynku można korzystać z szybkiego, bezprzewodowego internetu, z którego słynie Estonia. Biblioteka jest otwarta od poniedziałku do piątku od 8.30 do 20.00 oraz w soboty od 11.00 do 16.00.

II. 3. Miejsca do pracy ze stanowiskami komputerowymi
Fot. Dominik Woźniak

II. 4. Kabiny do pracy indywidualnej
Fot. Dominik Woźniak

Opisy bibliograficzne zbiorów można znaleźć w katalogu komputerowym ESTER. Informują one m.in. o lokalizacji, sygnaturze i dostępności szukanej pozycji. Do każdego rekordu egzemplarza dołączona jest również wirtualna mapka obrazująca dokładne położenie

książki na danym piętrze, regale i półce. Bazy danych oraz inne ogólnie pojęte e-źródła można przeszukiwać korzystając z platformy PRIMO. Biblioteka używa zintegrowany system biblioteczny firmy Innovative – Sierra.

Prawo do korzystania z biblioteki ma każdy mieszkaniec miasta (poniżej 16 roku życia za zgodą rodzica lub opiekuna). Wystarczy okazać dokument tożsamości (jego numer staje się numerem karty bibliotecznej) oraz wypełnić deklarację czytelnika (jest jeden wzór dla wszystkich grup czytelników). Biblioteka gromadzi tylko podstawowe dane użytkowników (numer dokumentu tożsamości, rok urodzenia, wykształcenie, zawód, kraj pochodzenia, numer telefonu, adres e-mail). Nie przechowuje się adresów domowych użytkowników. W dobie wysokiej mobilności mieszkańców wysyłanie papierowych przypomnień pod nieaktualne adresy (według prawa tylko uprawnione organy mogą zmusić kogoś do ujawnienia miejsca pobytu) byłoby dla biblioteki stratą czasu i pieniędzy. Do osób zbyt długo przetrzymujących zbiory dzwoni się lub wysyła e-maile. Studenci oraz pracownicy odchodząc z uczelni, nie otrzymują dokumentów, dopóki nie uregulują zobowiązań wobec biblioteki. Konto biblioteczne ważne jest przez jeden rok akademicki, do końca października każdego roku.

Do biblioteki prowadzi jedno główne wejście. Użytkownik musi zeskanować swoją kartę biblioteczną. Jeśli wszystko jest w porządku, może wejść. Jeśli ma zaległości na swoim koncie bibliotecznym, informacja o tym wyświetla się na monitorze obok wejścia. W przypadku zaległości na kwotę do 10 euro czytelnik jest wpuszczany, ale również informowany o istniejącej opłacie. W przypadku opłat w wysokości powyżej 10 euro czytelnik najpierw musi zapłacić, dopiero po tym może wejść do biblioteki. Szatnia nie jest obowiązkowa. Książki i czasopisma nie giną, dlatego nie ma potrzeby dodatkowej kontroli poza bramkami przy wyjściu.

II. 5. Wejście do biblioteki za stanowiskiem informacyjnym
Fot. Dominik Woźniak

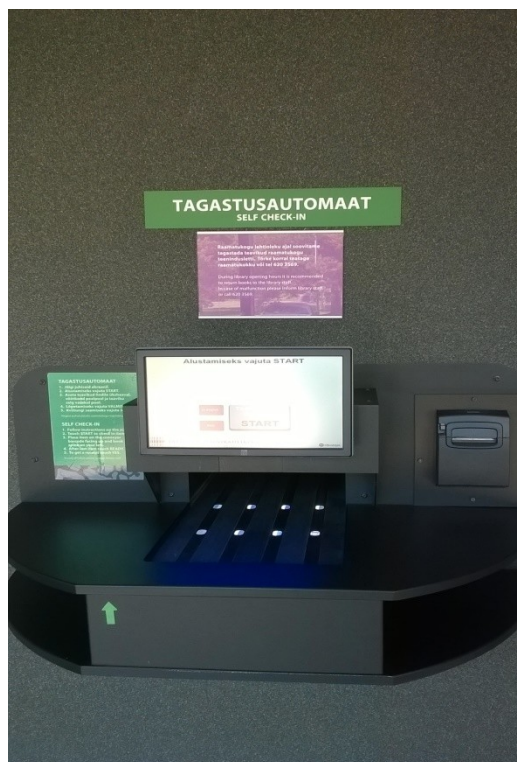
Książki wypożycza się za pomocą samoobsługowych automatów (self-check out). Studenci uczelni mogą wypożyczyć 25 książek, pracownicy – 30, a użytkownicy spoza uczelni – 10. Okres wypożyczenia to 90, 30, 14 lub 7 dni w zależności od typu zbiorów (np. podręczniki na dłuższy czas). Wszystkie oznaczenia w bibliotece są w języku estońskim i angielskim. Zwrotów można dokonywać przy stanowisku bibliotekarza lub w samoobsługowej wrzutni, czynnej codziennie od 7.00 do 22.00. Każdy ostatni piątek miesiąca to dzień przeznaczony na porządki. Biblioteka jest wtedy zamknięta – sprawdza się porządek na półkach, usuwa kurz z regałów oraz odkurza wykładziny.

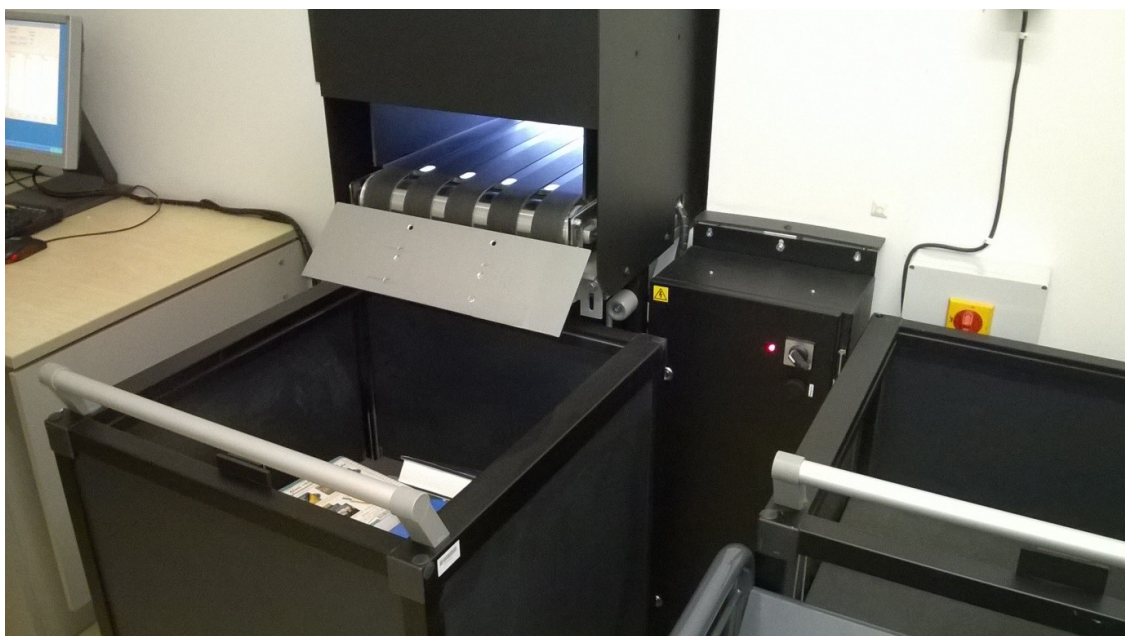
II. 6. Dwujęzyczne oznakowanie zbiorów
Fot. Dominik Woźniak

II. 7. Automat do samodzielnych wypożyczeń
Fot. Dominik Woźniak

II. 8. Automat do samodzielnych zwrotów
Fot. Dominik Woźniak

II. 9. Zaplecze automatu do samodzielnych zwrotów
Fot. Dominik Woźniak

Do dyspozycji osób niewidzących lub słabowidzących są trzy urządzenia powiększające tekst lub przetwarzające go na tekst mówiony.

Kolekcja zdigitalizowanych zbiorów obejmuje prace doktorskie, magisterskie i licencjackie oraz najpopularniejsze skrypty, publikacje dotyczące historii uczelni i wybrane czasopisma. Zazwyczaj udostępniane są one bez ograniczeń, jednak zawsze z poszanowaniem praw autorskich i pokrewnych. Dostęp do zbiorów zdigitalizowanych jest możliwy za pośrednictwem strony internetowej biblioteki.

Biblioteka organizuje szkolenia dla nowych użytkowników. Odbývają się one w formie e-szkoleń na platformie Moodle lub za pomocą filmów instruktażowych dostępnych na stronie biblioteki (także w języku angielskim). Po zakończonym kursie każdy może sprawdzić swoją wiedzę rozwiązując quiz. Biblioteka oferuje również szkolenia specjalistyczne z zakresu korzystania z e-źródeł oraz organizowania swojego warsztatu pracy naukowo-dydaktycznej.

Zaplecze technologiczne biblioteki stanowi zespół IT, który docelowo zostanie włączony w strukturę uczelni. Władze biblioteki są przeciwne temu rozwiązaniu i usilnie starają się o zachowanie swojego własnego, odrębnego zespołu fachowców odpowiedzialnych za funkcjonowanie systemu komputerowego oraz platformy do udostępniania e-źródeł.

Biblioteka promuje swoją działalność za pomocą fanpage'a na Facebooku oraz profilu na Instagramie. Wyświetla też materiały promocyjne na infoscreenach rozlokowanych w budynku. Pod uwagę brane są wyniki badań ankietowych dotyczących satysfakcji użytkowników. Badania odbywają się raz na kilka lat, a użytkownicy, którzy wezmą w nich udział mogą zarejestrować swój adres e-mail w specjalnej bazie, dzięki czemu mają możliwość wylosowania nagród. W ten sposób biblioteka szybko uzyskuje potrzebną liczbę wypełnionych ankiet.

Warto przyjrzeć się bliżej nowemu budynkowi biblioteki, który został oddany do użytku w 2009 r. Stworzył on nowe perspektywy dla biblioteki, co silnie podkreślił w swojej przemowie z okazji otwarcia ówczesny prezydent Estonii. W końcu udało się w jednym miejscu scalić wszystkie zbiory (wcześniej biblioteka mieściła się w siedmiu budynkach). Zorganizowano bardzo dobre warunki przechowywania i udostępniania scalonej kolekcji, powiększyła się powierzchnia biblioteki, w tym strefa z wolnym dostępem do półek. Zwiększono liczbę miejsc do pracy indywidualnej i grupowej oraz liczbę stanowisk komputerowych. Znacząco poprawiły się warunki pracy dla pracowników biblioteki.

Lokalizacja w kampusie uczelni zwiększa atrakcyjność miejsca, a dwa korytarze łączące bibliotekę z budynkami uczelni ułatwiają komunikację. Zewnętrzne ściany budynku są pokryte wytrzymałą tkaniną imitującą słoje drewna, symbolizując silny w Estonii związek ludzi z naturą. Tkanina zapewnia odpowiednie doświetlenie pomieszczeń, chroni przed nadmiarem promieni słonecznych. Koncepcja wnętrza oparta jest na motywach drewna, a zielona wykładzina podłogowa jest przyjemna dla oka i tłumi dźwięki. Elementy umeblowania zawierają wzory unerwienia liści. Kompozycja zieleni i czerni daje kontrast i wprowadza przyjemną atmosferę spokoju. Piętra zaprojektowano tak, by cały hałas skupić w centralnej części piętra, strefy ciche umieszczono w głębi pięter. W 2010 r. autorów projektu nowej biblioteki nominowano do państwowej nagrody w zakresie rozwiązań architektonicznych i dekoracji wnętrz.

Zmiany związane z przeprowadzeniem zbiorów do nowego budynku objęły również włączenie w strukturę biblioteki uniwersyteckiego centrum prasowego uczelni. Uruchomiono też własną drukarnię (na potrzeby uczelni i biblioteki). Wraz z nową siedzibą znacząco wzrosła liczba użytkowników. Od 2010 r. wzrost wyniósł ponad 60%.

Nie bez znaczenia pozostaje sposób, w jaki traktowani są czytelnicy biblioteki. Nikt nie wychodzi z budynku bez rozwiązania swojego problemu. Jeśli bibliotekarz nie jest w stanie pomóc użytkownikowi, wzywa na pomoc bibliotekarza lepiej znającego temat, bardziej doświadczonego, lepiej znającego język angielski (lub rosyjski ze względu na liczną mniejszość rosyjską w Estonii). Znajomość języka angielskiego (najczęściej biegła lub przynajmniej na poziomie dobrym) jest powszechna, także wśród starszych bibliotekarzy. Dla osób chcących poprawić swoje kompetencje językowe uczelnia organizuje pomoc w postaci kursów językowych, za które nie trzeba płacić. Szczególną uwagę zwraca się na studentów z innych krajów, których na uczelni jest dużo i z roku na rok przybywa. Wyznaczone jest osobne stanowisko do obsługi obcokrajowców, gdzie mogą oni uzyskać informacje nie tylko na temat funkcjonowania biblioteki, ale też na temat funkcjonowania całej uczelni i oferty kulturalnej miasta.

Biblioteka Uniwersytetu Technicznego w Tallinnie to nowoczesna placówka, sprawnie zarządzana i bardzo dobrze zorganizowana. Pracujący tam bibliotekarze cenią sobie wystrój wnętrza oraz pracę w komfortowych warunkach. Szkolenie, które tam odbyłem obejmowało nie tylko teoretyczną wiedzę na temat biblioteki i uczelni, ale też wiedzę praktyczną z obsługi użytkowników (w wypożyczalni oraz na stanowisku informacyjnym jako gość z zagranicy). Była to też pasjonująca wymiana kulturalna i intensywne szkolenie z zakresu wprawnego posługiwania się językiem obcym w pracy zawodowej. Bardzo pozytywnie oceniam zaangażowanie estońskich bibliotekarzy w organizację wizyty, podczas której miałem również możliwość podzielenia się wiedzą na tematy związane z moim krajem oraz macierzystą biblioteką.

Wyjazd do Estonii zdecydowanie wzbogacił moje doświadczenie zawodowe i pomógł nawiązać nowe kontakty z zagranicznymi bibliotekarzami.